

RELATING TO THE CONCEPT OF "SOCIAL IDENTITY" AND "SOCIAL IDENTIFICATION"

Abstract: The problem of referencing the concepts of "social identity" and "social identification" has its theoretical development in various interpretations of sociological concepts. The most notable of them are E. Erickson, W. James, D. Meade and C. Kuley, P. Berger and T. Lukman, A. Mikliaeva and P. Rumyantseva, M. Zakovorotnya, M. Kondratieva and others. In this article, a critical review of the authors' concepts has been made, with the author's insight above them.

Author information:

Veselina Ilieva
PhD, Lecturer at
Department of Social Pedagogy
at Konstantin Preslavsky – University of Shumen
✉ v.ilieva@shu.bg
🌐 Bulgaria

Keywords:
social identity, social identification, self-identification,
physical personality, social personality, spiritual
personality, loneliness, mirror I

В научната литература съществува определение, според което социалната идентичност може да се определя като: „...това както другите хора определят човека на основа широки социални категории или признаци, като възраст професия или етническа принадлежност.“ [9].

А.В. Микляева и П.В. Румянцева разглеждат социалната идентичност като „феномен възникващ на основание осъзнаването от личността на своята принадлежност към различни социални групи, в които човек се включва по време на своя жизнен път [8].

Ерик Ериксън различава *три нива на идентичност* [4]: 1.индивидуална; 2.личностна; 3.социална.

На *индивидуално ниво* идентификацията се разбира като резултат от осъзнаване на човека на собствената си временна протяженост, т.е. представата за себе си като неизменна даденост, човек с един или друг физически облик, наклонности имащи отношение както към миналото, така и към устремилото се бъдеще.

Личностната идентичност по негово мнение, представлява усещането на човека за собствена неповторимост, уникалност на своя жизнен опит което му дава известна тъждественост за себе си. Този елемент на идентичност е [по 1, с.12] „осъзнаване от личността на опит за собствените способности, които да интегрират всички идентификации с либидните влечения, с умствените способности да интегрира всички познания придобити чрез човешката дейност с благоприятните възможности и с предлаганите социални роли“.

Социалната идентичност Е. Ериксън определя като [4] „личностен конструкт, който отразява вътрешната солидарност на човека със социалните и груповите идеали и стандарти, които подпомагат процеса на Аз – категоризацията. Тази структура той нарича социална идентичност, а двата вида по-горе указани идентичности обозначава като *персонална идентичност* [1].

Социалната идентичност следва да се отличава от друг феномен – **социалната идентификация**. Именно поради тази своя терминологична близост следва да се направи ясно разграничение между тях.

Както пише **М.В. Заковоротная** [5, с.19] „социалната идентичност включва в себе си различни аспекти, а социалната идентификация – описание на тези аспекти. Идентичността е резултат, защита и отстояване на себе си, а идентификацията е приспособяване, процес на постоянен избор, приемане на норми, традиции и установки. Поради това процесът на социална идентификация е предшестван от процеса на осмислена социална идентичност“.

С други думи *социалната идентификация и социалната идентичност се съотнасят помежду си като процес и резултат от този процес.*

Например, Н.В. Павленко, Н.Н. Корж и Т.С. Баранова определят социалната идентичност като [по 9] „резултат от процеса на социална идентификация, който се разбира като процес на определяне на себе си чрез членство в социална група“.

Друго определение на социалната идентификация я представя като [8, с.34] „...процес с продължително действие. Идентичността се представя като статичен феномен, резултат от социалната идентификация. Това е процес на интернализация на външни социални установки, които позволяват да съотнесеш себе си с други външни съществуващи реалности“.

В социологически речници идентификацията и идентичността са представени като [10, с.91]. „процес и резултат от самоотъждествяването на човека с някакви групи и образци. Социалната идентификация е един от механизмите за социализация, посредством която се усвояват определени норми на поведение, ценности и т.н., с тези социални групи или индивиди, с които личността се идентифицира“.

В заключение следва да се посочи мнението на **М.В. Кондратиева** [6, с.15] „Социалната идентификация изпълнява важни функции както на групово, така и на личностно ниво: именно благодарение на този процес обществото получава възможност да включи индивидите в системата на социални връзки и отношения, а личността реализира базисната си потребност за групово принадлежност, обезпечаваща ѝ защита, възможност за самореализация, оценки на другите и влияние в групата“.

Съвременни теории за социалната идентификация

Социалната идентификация от гледна точка на символния интеракционизъм

За родоначалник на проблема със социалната идентичност и социалната идентификация се смята **Уилям Джеймс** [по 9]. Той показва, че човек мисли за себе си в две плоскости: *в личностен аспект*, което създава личната самоотъждественост и *в социален аспект*, където се формират многообразието от социалния Аз на индивида.

Според У. Джеймс самосъзнанието на личността води до различаване на две страни, които накратко могат да бъдат обозначени като *личност и Аз* [по 9]:

Емпирическо Аз или личност. Трудно може да се прокара черта между това което човек възприема като себе си и свое. Нашите чувства и постъпки по отношение на някои принадлежащи обекти в значителна степен са сходни с чувствата и постъпките по отношение на самите нас. Нашето добро име, нашите постъпки, нашето добро име, нашите деца, нашите произведения могат да ни бъдат така скъпи както нашето собствено тяло и могат да извикат у нас същите чувства, а в случай на посегателство върху тях – еднакъв стремеж към възмездие.

Очевидно ние имаме работа с изменчив материал: един и същи предмет може да предизвика у нас като част от нашата личност, а в друг случай да го разглеждаме като чужд, нямащ нищо общо с нас. В широк смисъл човек може да се разглежда като сбор от това, което човек може да нарече „свое“: не само неговите физически и духовни качества, но така също неговата дреха, съпруг или съпруга, дом, деца, приятели и др. Всичко посочено извиква у него аналогични чувства. Следвайки тази мисъл *съставните части на личността могат да бъдат разделени на три части: 1. Физически личност; 2. социална личност; 3. духовна личност.*

Физическата личност. Телесната организация представлява съществен компонент на физическа личност. След нея следва облеклото. След това най-близката част е семейството – плът от нашата плът и кръв от нашата кръв. След това следва домът на човека, домашното огнище. Всички хора имат несъзнателното желание да охраняват телата си и дрехите си, да пазят семействата си и да подобряват домашната си среда.

Социалната личност. Признаването на човек от други хора води до обществена личност. Човек обича да присъства в обществото и да произвежда приятно впечатление. Трудно може да се измисли по-голямо наказание човек да бъде в общество, където не му обръщат внимание. На практика човек има толкова социални личности, колкото има мнения за него у хора, на чието мнение той държи. Така на практика се получава деление на човека на няколко личности – ако човек се представя пред различни хора по различен начин.

Духовната личност. Под нея се разбира пълно обединение на съзнанието с духовните способности и свойства. Това обединение може във всяка минута за стане обект на човешкото мислене и емоциите. То се отнася до най-съкровеното ядро на личността – Аз-ът.

Джордж Мийд и **Чарлз Кули** не използват термина „идентичност“, термина „self“ – което в буквален превод може да се обозначи като „самост“. По своето съдържание обаче това е близо до идентичност.

Д. Мийд акцентира вниманието си върху социалните условия, необходими за формиране на самостта. Той пише [11, с.41]: „За развитие от индивида на самост...не е достатъчно просто да се приемат установки от други човешки индивиди по отношение на него и вътречовешкия социален процес вкарвайки го в своето индивидуално съзнание...Той е длъжен... да приеме установки по отношение на различни фази или аспекти на общата социална действителност, в която членовете на социалната група са въввлечени. По такъв начин Д. Мийд въвежда един от първите идеята, че социалната идентичност на индивида се формира по пътя на социализацията, под влияние на груповите установки, ценности и стереотипи.

Чарлз Кули разработва своя концепция за социална идентификация обозначавайки я като „огледално Аз“. Съгласно тази концепция [7, с.67] „...социалното отношение приема форма на определен мислим образ като самостта на човека, т.е. всяка присвоима идея се появява в някакво отделно съзнание и самоусещането на човека се определя като самоусещане на неговата самост, приписвайки това на друго съзнание. Социална самост от такъв род може да се нарече отразена или огледална самост“ .

Социалната идентификация в перспективата на социалното конструиране на реалността

Тази теория се свързва с **Питър Бъргър** и **Томас Лукман** и тяхното съчинение „Социално конструиране на реалността“. Според тях социалният свят се отразява обективно в човешките възприятия, но той не придобива онтологически статус, независим от човешката дейност, в процеса на която той се създава. Те пишат [2, с.102]: „Човекът (разбира се не в изолация, а в своята общност) и неговият социален свят си взаимодействат. Продуктът оказва обратно въздействие върху производителя“. С други думи, човек създава свят около себе си (екстернализира) след това го обективира по пътя на институционализацията и ежедневните практики на неговото повторение, а след това обективирания социален свят се интернализира, т.е. превежда се в съзнанието на човека чрез процеса на социализацията. Самият човек, П. Бъргър и т. Лукман го разглеждат като конструктор. По тяхно мнение човешката природа съществува в смисъла на антропологически констант, определящ границите на човешките социокултурни образувания. Според тях [2, с.211] „може да се каже, че човек конструира собствената си природа или казано по друг начин – човек конструира сама себе си“. Така човек създава собствената си идентичност сам, с помощта на обществото, по пътя на социализацията.

П. Бъргър и Т. Лукман определят процеса на социализация като [2, с.211] „всестранно и последователно влизане на индивида в обективния свят на обществото или в някоя негова отделна част“. При това те отделят *първична социализация* – т.е. първата социализация на човек в детството му и *вторична социализация* [2, с.211-212] – „всеки последващ процес, позволяващ

на вече социализирания индивид да влезе в нови сектори на обективния свят на неговото общество. Според двамата социолози [2, с.223] „социализацията никога не пълна и никога не е завършена“. Така зададената и формирана идентичност не е завинаги дадена реалност. Тя може да бъде подложена на рискове, изменения и трансформации. За да не се случи това, следва да са налице следните условия [2]:

Първо, субективната реалност следва да съответства на обективната реалност и формираната идентичност, т.е. формираните норми и ценности трябва да съответстват на нормите и ценностите съществуващи в обективния свят. За това всички други, особено значимите други, които се срещат с индивида в ежедневиия живот са длъжни да потвърждават неговата субективна реалност, т.е. да поделат с него усвоените норми и ценности.

Второ, цялата социална среда окръжаваша индивида, по-точно социалния базис, трябва да потвърждава идентичността. Т.е. установяването на едни или други признаци, например джендърната идентичност, може да се състои само тогава, когато статуса на тези качества могат да бъдат признати и от двата пола.

Трето, трябва да се съхранява цялата социална структура, чрез която е формирана идентичността дотолкова колкото [2, с.288] „радикалните изменения в социалната структура могат да имат за свои резултати съпътстващи изменения в психологическата реалност“. Така равенството между жените и мъжете в социалната среда се установява тогава, когато не само жените, но и мъжете ще започнат да признават възможностите и способностите на жените равни със своите.

Разбира се могат да се определят и други условия, но те ще бъдат по-скоро допълнения към посочените вече три.

По такъв начин П. Бъргър и Т. Лукман убедително показват, че идентичността се формира чрез социални процеси, а това означава, че тя може да бъде променена и трансформирана, чрез същите тези процеси. Но от друга страна идентичността чрез социалната структура се модифицира, закрепяйки определени установки.

Въпросът за самоидентификацията

Под самоидентификация се разбира процеса на създаване у човека представа за себе си, своето място в света, отношение с групата / групите, към които принадлежи, отъждествяване с определена нация или стереотипни образи /например: аз съм жена; аз съм бежанец; аз съм дете/

Но много повече е важно за всеки човек да разбере не само това. Най-важният въпрос при самоидентификацията е не „Кой съм аз?“, а „Какъв съм аз?“. Отговорът на този въпрос е твърде сложен процес, който дава възможност да се осъзнае собственото „Аз“ – черрти на характера и психологическите установки създадени под влиянието на опита и личните възгледи за живота.

Защо е толкова важно да разбереш себе си?

Разбирането на собствената личност, мотиви и подбуди е ключ към решаването на много проблеми. Само познавайки себе си човек може да определи своите потребности и желания. Крайно желателно е човек да се научи:

- Да познава своите чувства, мотиви и мисли;
- Да анализира своя опит и постъпки, да прави изводи;
- Да набелязва цели, които да способстват за развитието на личния му духовен ръст.

Защо е важно да усвои трите посочени по-нагоре навика?

Първо, това ще му позволи обективно да оценява своите вътрешни резерви и да постига желаемото по най-оптимален път.

Второ, себеразбирането може да му помогне да избягва грешки в живота и ситуации, в които може да попадне.

Трето, може да помогне на човек да определи свои жизнени стратегии.

Може да се твърди, че главното условие за всестранното развитие на личността е самопознанието.

С оглед представената научна информация в тази статия могат да се изведат следните
обобщения и изводи:

1. Следва да се прави разлика между социалната идентичност и социалната идентификация:
 - **Социалната идентичност** е личностен конструкт, който отразява вътрешната солидарност на човека със социалните и груповите идеали и стандарти, които подпомагат процеса на Аз – категоризацията. Тя има три нива: първо ниво – индивидна идентичност; второ ниво – личностна идентичност; трето ниво – самата социална идентичност.
 - Докато социалната идентичност включва в себе си различни аспекти, посочено в т.9, то **социалната идентификация** – описание на тези аспекти.
2. Социалната идентификация и социалната идентичност се съотнасят помежду си като процес и резултат от този процес.
3. Социалната идентификация изпълнява важни функции както на групово, така и на личностно ниво: именно благодарение на този процес обществото получава възможност да включи индивидите в системата на социални връзки и отношения, а личността реализира базисната си потребност за групова принадлежност, обезпечаваща ѝ защита, възможност за самореализация, оценки на другите и влияние в групата.
4. Съществуват различни съвременни теории за социалната идентификация: от гледна точка на символния интеракционизъм и от гледна точка на социалното конструиране на реалността.
5. **Самодентификацията** е процес на създаване у човека представа за себе си, своето място в света, отношение с групата / групите, към които принадлежи, отъждествяване с определена нация или стереотипни образи

References:

1. **Baklushinskiy, S.A., Belinskaya, E.P.**, Razvitie predstavleniy o ponyatii „sotsialnaya identichnosty“, V: Sotsialnaya psihologia: hrestomatia, Moskva, 2003
2. **Berger, P., Lukman, T.**, Sotsialnoye konstruirovaniye realynosti, Medium, Moskva, 1995
3. **Guboglo, M.N.**, Identifikatsiya identichnosti: etnopsihologicheskie ocherki, V: Sotsialnaya identichnost, Moskva, 1994
4. **Eriksan, E.**, Identichnost: Mladost i kriza, izd. Nauka i izkustvo, Sofia, 1996
6. **Zakovorotnaya, M.V.**, Identichnosty cheloveka, Moskva, 2009
7. **Kondratyeva, M.V.**, Ponyatia i issledovanie gendera v sovremennoy psihologii, Moskva, 2007
8. **Kuli, Ch.**, Sotsialnaya samosty, V: Amerikanskaya sotsiologicheskaya mysl: teksty, izd. MGU, Moskva, 1994
9. **Miklyayeva, A.V., Rumyantseva, P.V.**, Sotsialnaya identichnosty lichnosti: sodержanie, struktura, mehanizmy formirovaniya, Moskva, 2008
10. **Miklyayeva, A.V.**, Sotsialnaya identichnost lichnosti, izd.RGPU, 2008
11. Sotsiologicheskiy slovary, http://www.mc.comi.com/02/09/003_02htm
12. **Mead, G.**, Mind, Self and Society. Ch., 1972